תצוה ב

א. אין דעם ציווי אויף עשיית הציץ שטייט אין פסוק[1]: „ופתחת עליו פתוחי חותם קדש להי״ — אז אויפן ציץ זאל מען אויסקריצן[2] די ווערטער „קדש להי״.

אין דעם אופן ווי די צוויי ווערטער זיינען געווען „כתוב עליו״ איז פאראן אַ פלוגתא[3] צווישן די חכמים מיט ר׳ אליעזר[4] בר׳ יוסי: די חכמים האלטן אז „כתוב עליו בב׳ שיטין, יו״ד ה״א למעלה וקודש למ״ד למטה״ („השם שלם בשיטה עליונה וקדש למ״ד בשיטה תחתונה״[5]). אבער ר׳ אליעזר בר׳ יוסי זאגט: „אני ראיתיו בעיר רומי[6] וכתוב עליו קדש לה׳ בשיטה אחת״.

דער רמב״ם[7] פסק׳נט „וכותב עליו שני שיטין כו׳ ואם כתבו בשיטה אחת כשר ופעמים כתבוהו בשיטה אחת״.

דערפון איז פאַרשטאַנדיק אַז ניט קוקנדיק אויף עדותו של ר״א בר׳ יוסי האבן די חכמים נ״ט חרטה פון זייער דיעה אַז „כתוב עליו בב׳ שיטין״,

[און דערפאַר פסק׳נט דער רמב״ם ווי די חכמים: עס איז נאַר אַז „בדיעבד מיהא הלכה כרבי אליעזר ברבי יוסי״[8], וזהו שכותב הרמב״ם „ופעמים כתבוהו בשיטה אחת״, מיינענדיק דערמיט די עדות פון ר״א בר׳ יוסי, און וואָס מהאי עדות איז מוכרח צו זאַגן אַז בדיעבד איז כשר אויך בשיטה אחת].

דער מאירי[9] איז מבאר, וז״ל: ואע״פ שמגדולי החכמים העידו אני ראיתיו ברומי וכתוב עליו קדש לה׳ בשיטה אחת, לא הכחישו את הידוע אצלם — אף בעדות ראי׳.

איז לכאורה תמוה: דאַ רעדט זיך דאַך וועגן דער „עדות ראי״ פון „גדולי החכמים״ פון ר׳ אליעזר בר׳ יוסי (אין וועלכער ס׳איז ניט שייך קיין ספק ח״ו)?

ואפילו לפי פסק הרמב״ם[10] (לויטן פירוש הנ״ל) — קומט דאַך אויס אַז עבודות כה״ג יענע יאַרן (און דאָס וואָס הציץ מכפר אפילו כשאינו על מצחו[11])

---

1) פרשתנו כח, לו.

2) ראה ת״א ות״ע עה״פ. פרש״י לעיל כח, יא. וראה רמב״ם הל׳ כלי המקדש פ״ט ה״ב ובראב״ד (ונ״כ) שם. ואכ״מ.

3) שבת סג, ב. סוכה ה, א. ועוד.

4) כ״ה בשבת וסוכה שם לפנינו. אבל בפי׳ ר״נ גאון שבת שם, ר״ח שם*, פרש״י יומא (נז, א ד״ה אני ראיתי): ר׳ אלעזר. וראה סדר הדורות מע׳ ר׳ אלעזר בר׳ יוסי בן חלפתא.

5) רש״י שבת שם.

6) להעיר מאדר״נ (פמ״א, יב): אבל כו׳ וציץ עדיין מונחין ברומי.

7) הל׳ כלי המקדש רפ״ט. וכ״כ המאירי בסוכה שם (ועפ״ז קשה מנ״ל — בפירושו בשבת (דלקמן בפנים) — לחדש חידוש גדול דעדות ראי׳ בטלה לגבי המקובל — ושבכלל אפשרי דבר זה).

8) כסף משנה שם. וראה גם אוה״ח פרשתנו כאן, ובספרו ראשון לציון לסוכה שם. ולהעיר מחתם סופר עה״ת עה״פ.

9) שבת שם. — ודלא כמ״ש האוה״ח „ואפילו לת״ק אינו מעכב״ (שלכן אין עדותו של ר״א בר׳ יוסי סתירה לדעתו שלכתחילה צ״ל בשני שיטין). וראה לקמן בפנים סעיף ד והערה 24.

10) וכן המאירי בסוכה שם.

11) לדעת ר׳ שמעון (יומא ז, ב. וש״נ) ובפרש״י תצוה (כח, לח) כפירוש ראשון וסתם — דתמיד

---

*) ולהעיר שבר״ח סוכה שם: וא״ר יוסי. וכ״ה בכנסת הגדולה — לשונות הרמב״ם (שבסוף חלק או״ח) להל׳ כלי המקדש שם. ע״ש.

— איז געווען מיט אַ בדיעבד ציץ?! ועוד — בדיעבד בכיו"ב איז שייך צו זאָגן נאָר אויף דער צייט וואָס ס'דאַרף נעמען צו אויסקריצן אויף אַ טס של זהב די צווי וועלכע קדש לה' — וע"פ הנ"ל קומט אויס אַז בתוך זמן זה איז נלכד ביהמ"ק ונלקח הציץ•[11]?!

ב. וועט מען דאָס פאַרשטיין פון אַן ענלעכן ענין (וועגן וועלכן מ'האָט שוין געריידט אַמאָל בארוכה[12]):

אויף דעם „שער הנצחון" וואָס מען האָט געבויט אין רוים פאַר טיטוס ימ"ש — נאָך זיין נצחון אויף ירושלים, איז דאָ אַן אויסגעקריצטע (ציור פון אַ) מנורה וואָס ישנם האומרים אַז דאָס איז דער ציור פון דער מנורה אין בית המקדש — איז די מנורה דאָרט מצויר באופן, אַז די ששה קני המנורה ציען זיך אַרויף (פונעם קנה האמצעי) ווי חצאי קשת (האַלב־קיילעכדיק).

ולכאורה: רש"י זאָגט בפירוש[13] אַז די קני המנורה זיינען „באלכסון נמשכין ועולין", וואָס מיינט, אַז זיי האָבן זיך געצויגן אין אַ גלייכן שיפוע, וואָס דאָס איז דאָך דער אָפטייטש פון „קנה" בתושב"כ ובתושבע"פ — אַ גלייכער צמח, ווי מ'זעט עס על שפת כל יאור[14]: און פונקט אַזוי זיינען די קני המנורה אויסגעמאָלט געווארן פון רמב"ם (ווי מ'זעט עס אין דעם ציור המנורה שבגוף כי"ק הרמב"ם[15], און ווי ר' אברהם בן הרמב"ם איז מעיד[16], אַז דאָס וואָס אביו האָט מצייר געווען די קני המנורה „ביושר . . לא בעיגול" איז געווען בכוונה) — שטימט עס דאָך ניט מיט דעם ציור המנורה שעל שער הנ"ל, וואָס איז לכאורה אַן ענין פון „עדות ראי"?

וי"ל הביאור בזה — בפשטות: די אויסגעקריצטע מנורה אויפן שער איז ניט דער (ריכטיקער) ציור פון דער מנורה שבמקדש. און ווי מ'זעט דאָרט אינעם ציור נאָך כמה וכמה פרטים וועלכע שטימען ניט מיט תבנית המנורה שבמקדש[17], ביז אַז אין דער „מנורה" שעל השער איז מצוייר אַ צורת דרקון!

מסתבר דערפאַר צו זאָגן, אַז ציור המנורה שעל השער האָט מען מלכתחילה ניט נאָכגעמאַכט די מנורה שבמקדש, נאָר אַן אַנדער מנורה[18] וואָס האָט געהאַט געוויסע ענלעכקייטן צו דער מנורה שבמקדש•[18].

וויבאַלד די מנורה שבמקדש האָט געהאַט גאָר אַ גרויסע חשיבות, פלעגט מען מאַכן מנורות מיט אַן ענלעכן אויסנ־

נתפרסם שכ"ה גם בכת"י דס' היד בהל' ביהב"ח פ"ג סה"י (שהרמב"ם צייר שם המנורה כבפיה"מ), אלא — שנשמט ע"י המדפיסים. — וראה בפרטיות והציורים ב„כפר חב"ד" פ' תרומה תשד"מ. חידושים וביאורים בהל' ביהב"ח (קה"ת תשמ"ו) בנספחים (ע' קסו. בהוצאת תש"ן — ע' רכה).

16) בפירושו עה"ת תרומה שם.

17) וכמו שהעיר הר"י קאפח בהוצאתו דפיה"מ להרמב"ם.

18) ולהעיר שבס' יוסיפון (פצ"ה) איתא שהביאו לטיטוס שתי מנורות ממנורות הזהב אשר היו במקדש. וע"פ משנ"ת (לקו"ש שם הערה 46. ע"ש) שבמקדש שני לא היו העשר מנורות שעשה שלמה, צ"ל לכאורה שמנורות הנ"ל לא היו (שתיהם עכ"פ) לעבודה. אבל ראה משנה סוף תגיגה: כל הכלים כו' שניים כו'.

ובפשטות י"ל שהיו מהמנורות שבהם הנרות דרמב"ם הל' ביהב"ח בסופן.

•18) אבל להעיר מהשקו"ט (ראה פתחי תשובה יו"ד סקמ"א סקי"ד. ועוד) אם אסור לעשות מנורה של ז' קנים „אפילו חסר איזה דבר המעכב".

ממש מרצה. אבל הפס"ד (רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ד ה"ח) דאינו מרצה אלא בזמן שהוא על מצחו.

•11) כי בפשטות הציץ שנלקח לרומי הי' הציץ שהשתמשו בו קרוב לזמן החורבן.

12) לקו"ש חכ"א ע' 170.

13) תרומה כה, לב.

14) ראה פרש"י שמות (ב, ג) ראב"ע ועוד שם.

15) בפיה"מ מנחות ספ"ג (נדפס בהוצאת קאפח, ובלקו"ש שם ע' 172). — והעירני חכם א' שלאחרונה

זען ווי די מנורה שבמקדש, ובפרט די עובדי ע"ז לע"ז שלהם (וזהו הביאור דהוספת ציור . . דרקון שהוא ע"ז[19]) — און לויט איינער פון אזעלכע מנורות האָט מען געמאַכט דעם ציור המנורה על השער.

ג. עד"ז יש לומר בנדו"ד — בענין הציץ לשיטת המאירי:

אע"פ אז ר' אליעזר בר' יוסי האָט גזעזען אַ ציץ אין רומי, איז עס אַבער ניט קיין ראי' ברורה אז דאָס איז געווען דער ציץ של הכהן גדול. עס קען זיין[20] אז דאָס איז געווען אַ תכשיט וואָס אימיצער האָט געמאַכט אין אַ ציור וואָס איז (קצת) דומה צום ציץ[21]. דערנאָך איז אָט דער תכשיט פאַרלייגט געווארן (מאיזו סיבה שתהי' — ואולי כדי צו אַרויסראַטעווען פון די רומיים דעם אמת'ן ציץ[22] — ועד"ז י"ל בהמנורה[22]) צוזאַמען מיט די כלי המקדש וואָס זיינען געלעגן אין רומי.

[ובפרט אז אויף די בגדי כהונה געפינט מען ניט דעם איסור פון „לא תעשון אתי" — „בית תבנית היכל כו'"[23], דעריבער איז מעגלעך אז איינער האָט פאַר זיך געמאַכט אַ תכשיט וואָס איז ענלעך צום ציץ.

ואפילו את"ל אז עס איז יע דאָ בזה דער איסור פון „לא תעשון אתי"[24] — קען דאָך זיין אז אַן אינו יהודי[21] האָט דאָס נאָכגעמאַכט].

און דעריבער: וויבאַלד אז די חכמים האָבן געהאַט אַ קבלה — בלשון המאירי: „ידוע אצלם" — אז די ווער־טער „קדש לה'" זיינען געווען געשריבן בב' שיטות, איז אַ דבר ברור אז אַזוי איז געווען די מציאות. און די קבלה גופא איז מכריח צו זאָגן, אז דאָס וואָס ר' אליעזר בר' יוסי האָט געזען אין רומי איז ניט געווען דער ציץ פון כהן גדול.

— ביי ר' אליעזר בר' יוסי עצמו, וואָס ער האָט ניט געהאַט די קבלה פון זיין רבי'ן, איז בשעת ער האָט געזען דעם ציץ ברומי, איז ער ניט מחוייב צו אַנ־נעמען אַזאַ וווייטע מעגלעכקייט אַז צווישן כלי המקדש האָט זיך אַריינ־גערישט אַ ציץ מבחוץ — דעם אמת'ן ציץ האָט מען ניט מצייר געווען — והמצויר איז דאָס ניט דער ציץ של הכהן גדול, נאָר אַ תכשיט כו' וואָס איימיצער האָט געמאַכט — און אַנדערש פון דעם ציץ: און דעריבער קען ער דערפון ברענגען אַ ראי' אז „כתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת";

וויבאַלד אַבער אז די חכמים האָבן יע געהאַט אַזאַ קבלה, איז „לא הכחישו את הידוע אצלם אף בעדות ראי'" — וויל אין דער קבלה איז ניט שייך קיין ספק, משא"כ בנוגע דער עדות ראי' קען מען זאָגן אז דאָס איז ניט געווען דער ציץ של הכהן גדול, כנ"ל.

ד. ע"פ הנ"ל — איז דאָך צע"ג לכאורה פס"ד הרמב"ם, ובפרט — דער ענין פון האָבן במקדש בפועל אַ „בדיעבד ציץ" אַ משך זמן, כנ"ל?

---

19) ע"ז מב, ב (במשנה).

20) להעיר מיומא נז, א: ודילמא כר'.

21) להעיר מפי' הראב"ע כאן: והשרים הגדולים עושים ציץ זהב כר. ע"ש.

22) אבל ראה אדר"נ (שבהערה 6): ומנורה . . וציץ . . ברומי.

23) יתרו כ, כ. ע"ז מג, סע"א (וש"נ). רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ז ה"י. טוי"ד סקמ"א. שו"ע שם בסוף הסימן.

24) להעיר מפלוגתת הראשונים אם בגדי כהונה נק' כלי שרת (ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך בגדי כהונה (ע' שלה) וש"נ). וראה מאירי (לע"ז מב, ב) דכל כלי שרת נאסרו ב„לא תעשון אתי" (וראה צפע"נ מהד"ת סז, ד). ואכ"מ.

— וי"ל ובהקדים: ווי האָט מען גע־קאָנט אָפּנאָרעו די רומיים דורך א ציץ וואָס קיינמאָל איז ניט געווען דוגמתו במקדש — ובפרט לויט הידוע די באַ־שרייבונג אויך בספריהם פון פרטי ביהמ"ק והעבודות בו — ולכן י"ל איז דער רמב"ם מוכרח לפרש אז בדיעבד כשר און ס'איז געווען אזוי בפועל, עכ"פ א זמן קצר.

ויתרה מזה כתב האוה"ח[25], אז „אפילו לת"ק (די חכמים) אינו מעכב ובזה לא יקשה בעיניך פסק הרמב"ם פ"ט מהל' כלי המקדש".

ועפ"ז יש לומר — עכ"פ בדרך אפשר — נאך א טעם לפס"ד הרמב"ם (ואולי — עיקר) — שלא לאפושי במחלוקת (ובפרט אז לפי' המאירי כפשוטם, איז עס א מחלוקת במציאות).

ולפ"ז דאַרף מען אויך ניט אַנקומען צום חילוק הנ"ל אז ראב"י האָט ניט געהאָט די קבלה הנ"ל וכו'. וק"ל. ואכ"מ.

ה. מכל הנ"ל האָט מען אויך א הוראה לימינו אלו:

בזמן האחרון זיינען נתגלה געווארן גניזות פון מגילות מעניני התנ"ך און דאַרטן זיינען פאַראַן כמה שינויים לגבי אונזער מסורה בנוגע לחסר ויתיר וכו'.

— דאַרף מען וויסן, אז די „גניזות", כאָטש זיי זעען אויס ווי אַן „עדות ראי", זיינען זיי כלל ניט אַזוי ווי אונזער מסורה. ובפרט אז מען קען ניט וויסן ווער זיינען מחברי ה„גניזות" צי פון „גדולי החכמים" אדער ניט. נאָך מער: עס קען גאָר זיין אז די מגילות זיינען נגנז געווארן טאָקע דערפאַר ווייל זיי זיינען געשריבן געווארן דלא כהלכה[26]!

משא"כ די מסורה וואָס מיר האָבן, וועלכע איז איבערגעגעבן געווארן איש מפי איש, דור אחר דור למעלה עד משה רבינו — איז א דבר ברור אז זי איז אמת.

(משיחת ש"פ תצוה תשמ"ג)

---

25) כנ"ל הערה 9. ואולי י"ל דעתו — שהיא היפך כהנ"ל, דמפרש שת"ק וראב"י לא פליג כלל — הן לכתחילה והן בדיעבד. וראה ספרו ראשון לציון לסוכה שם.

26) להעיר גם מב"ח לטאו"ח סל"ד (סד"ה סדר הנחתן) בנוגע לתפלין דר"ת.